

OM EN SERIEL ANALYSE AF ASSORTIMENT I I GUNNAR BERGS KLAVERVÆRK GAFFKY'S¹⁾

Elsebeth Elmedal Johansen

Gaffky's er titlen på Gunnar Bergs klaverværk²⁾. Værket består af 10 store enheder — assortiments. Hvert assortiment er inddelt i 10 mindre afsnit, som kaldes varianter. Disse 100 varianter udgør tilsammen en omfattende komposition og varer ca. 1½ time ved en opførelse³⁾.

Siden 1950 har Gunnar Berg anvendt seriel kompositionsteknik. Han har imidlertid givet den sin personlige udformning, idet de rækker, der ligger til grund for en komposition, ofte reduceres:

”In den seriellen Werken seit den fünfziger Jahren beruht Bergs Technik dementsprechend häufig auf einer Reduktion der seriellen Komponenten”⁴⁾.

”De serier, som ligger til grund for værket, (”Tronque”, forfatterens tilføjelse) bruges kun i et vist omfang, således at der bliver en del af serierne tilbage, som ikke bruges. Det er et kompositionsprincip, som Gunnar Berg allerede benyttede i orkesterværket ”El Triptico gallego” fra 1957, og som sandsynligvis har været grundlag i værkerne siden”⁵⁾.

Tidligere end andre danske komponister stiftede Gunnar Berg bekendtskab med dodekafoni⁶⁾ — først i Paris, siden i Darmstadt.

I 1948 rejste Gunnar Berg til Paris, hvor han opholdt sig indtil 1957⁷⁾. Paris var dengang et af hovedcentrene for dodekafon musik⁸⁾.

I sommeren 1952 deltog Gunnar Berg i et af de berømte feriekurser for ny musik i Darmstadt⁹⁾.

I Paris fulgte Gunnar Berg bl.a. O. Messiaens forelæsninger⁵⁾. Messiaen var ”professor i musikalsk analys och rythmteori vid Paris konservatorium”¹⁰⁾.

Mødet med Messiaen og bekendtskabet med seriel musik har også sat sig tydelige spor i de rækker, som findes i Gaffky's assortiment I.

Nogle rækker har en opbygning, der er identisk med nogle af Messiaens modi, og som disse er de kun defineret ved et tonemateriale og ikke ved en bestemt rækkefølge af tonerne. Andre rækker er behandlet efter serielle principper.

Messiaen har opdelt det tempererede systems 12 toner i syv forskellige skalaer — modi. Hver modus, der er opdelt i identiske grupper, kan transponeres et begrænset antal gange, indtil den vender tilbage til sin udgangsposition¹¹⁾.

Gaffky's assortiment I—X er komponeret i tidsrummet 1957—59^{2, 7)}.

Værkets titel har Gunnar Berg lånt fra bakteriolegien²⁾. Bakterien, Gaffkya tetragena¹²⁾, er formentlig opkaldt efter den tyske bakteriolog, Georg Theodor August Gaffky, der som den første beskrev den i 1883¹³⁾.

Ideen til klaverværkets titel har Gunnar Berg fået af en schweizisk overlæge, Pierre Gabus, hvilket Gunnar Berg har oplyst forfatteren om i et brev:

”Var nået til stykke 5 (femte variant i assortiment I, forfatterens tilføjelse) . . . P.G. så på det, det mindede ham om visse bakteriologiske forekomster. Hvorefter vi fandt frem til betegnelsen Gaffky’s”¹⁴⁾

Valget af dette navn bliver indlysende, når det oplyses, at Pierre Gabus arbejdede med bakterien, Gaffkya tetragena, i sit laboratorium¹⁵⁾.

Det er karakteristisk for Gunnar Berg, at han som titel til sine værker ofte vælger et navn, hvori der er antydning af en nøgle til forståelse af værket¹⁶⁾.

I Gaffky’s assortiment I–X, er det undertitlen, assortiment, der angiver en nøgle til forståelse af værket. Ordet assortiment er fransk og betyder overensstemmelse. Dvs., at Gaffky’s består af 10 dele, hvor der er overensstemmelse inden for hver del – assortiment.

Om sammenhængen mellem de forskellige assortiments har Gunnar Berg udtalt, at værkets 10 assortiments er bygget på samme grundlag (toneserie etc.), idet der dog foreligger visse forandringer gældende for det enkelte assortiment, f.eks. valg af bestemte intervalforhold¹⁴⁾.

De 100 varianter i Gaffky’s har altså et fælles grundlag. Opdelingen i 10 afsnit, assortiments, der hver indeholder 10 varianter, bygger formentlig på, at varianterne er beslægtede i grupper af 10.

Denne hypotese hviler på forfatterens analyse af assortiment I.

Grundlaget for analysen er et fotokopi af første manuskript, som Gunnar Berg lavede til sin kone, pianisten Beatrice Berg¹⁷⁾.

Gaffky’s assortiment I er udgivet af:

Samfundet til udgivelse af Dansk Musik

3. Serie Nr. 170–1970

Dan Føg Musikforlag, København

De udgivne noder kan imidlertid ikke danne udgangspunkt for en analyse p.g.a. trykfejl. Disse trykfejl er årsag til, at forskellige analysemetoder – her iblandt den væsentligste, styrkegradsanalysemetoden, – ikke kan gennemføres, når de udgivne noder benyttes.

I assortiment I er det muligt at vise overensstemmelse i form af symmetrisk opbyggede rækker. De fleste af disse er endvidere afledt af en fælles række – Grundrækken.

Grundrækken, der præsenteres i eks. 1, er formentlig den række, som ligger til grund for assortiment I, og dermed de øvrige assortiments.

Eks. 1.

FF- F- MF- MP-1 MP-2 P- PP-

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 2 1/2 1/2 1/2 1/2 1/2 2 1/2 1 1/2 1 1/2

Metoden, som er benyttet for at finde Grundrækken, har forfatteren valgt at kalde styrkegradsanalysemetoden.

Denne opdeler tonerne i én variant i forskellige rækker ud fra de styrkegrader, som findes i den pågældende variant.

Toner, der er noteret med samme styrkegrad, danner én række, som kaldes en styrkegradsrække eller række.

Alle toner, der f.eks. er noteret med den dynamiske betegnelse mf, samles i en MF-række, og på samme måde fremkommer en P-række, F-række osv.

En styrkegradsrække kan skrives op efter følgende principper:

- 1) Tonerne skrives op i den rækkefølge, de har i varianten.
- 2) Tonerne i en styrkegradsrække placeres tættest muligt, dvs. inden for samme oktav. Det oplyses altid, hvilket princip en række skrives op efter.

Grundrækken, der dannes af samtlige toner i I assortiment 10' variant, er en speciel konstrueret 12-tonerække (eks. 1):

- 1) Den består af mere end 12 toner.
- 2) Den er sammensat af fem mindre styrkegradsrækker: FF, F, MF, MP og P¹⁸). Tonerne i disse rækker er skrevet op tættest mulig inden for en oktav.
- 3) Fire af de fem styrkegradsrækkers opbygning er karakteriseret ved at være symmetrisk.
- 4) Tonernes rækkefølge er ikke fastlagt, hverken inden for Grundrækken som helhed eller inden for dens styrkegradsrækker.

Ud fra den sammensatte Grundrække afledes der forskellige rækker, som danner hovedparten af de øvrige varianter. Rækkerne dannes efter flg. principper:

- 1) Én styrkegradsrække optræder som en selvstændig række.
- 2) Toner fra to styrkegradsrækker kombineres i én række.
- 3) Toner fra tre styrkegradsrækker kombineres i én række.
- 4) Samtlige styrkegradsrækker kombineres i én række.
- 5) Ud fra en kombineret række afspaltes en ny række.
- 6) Én styrkegradsrække kombineres med afspaltede toner fra andre styrkegradsrækker.

I det følgende vil kun nogle af de mest karakteristiske rækker blive omtalt. Angående de resterende rækker, henvises der til forfatterens speciale.

Nedenstående række, R-1, er afledt af Grundrækkens MP-rækker samt en reduceret F-række. Tonerne i R-1 forekommer i den rækkefølge, de har i varianten.

R-1: f, as, c, b, h
 1½ 2 ½ ½

Argumentationen for, hvorledes R-1 er afledt af Grundrækken, vil komme på et senere tidspunkt.

Der findes forskellige spejlformer af R-1. Samtlige rækker findes alle ud fra styrkegradsanalysemetoden, hvilket betyder, at der kun optræder en styrkegrad inden for hver række.

R-1 rækkens omvendning, krebs- og krebsomvendning, der udgår fra tonen f, får følgende betegnelser: U-1, K-1 og UK-1. Arabertallene angiver rækkens transponering opad målt i halvtoner, idet det utransponerede udgangspunkt er benævnt R-1.

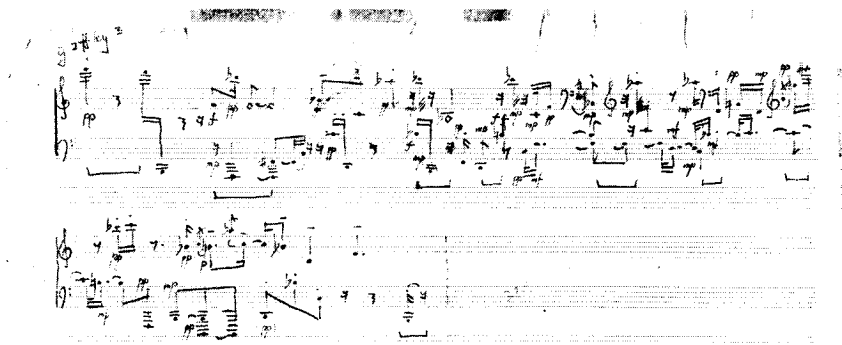
R-1 er en meget væsentlig række i assortiment I, idet følgende varianter hovedsagelig er dannet ud fra denne række: 2', 3', 4' og 7' variant, — dvs. næsten halvdelen af assortiment I.

Følgende oversigt viser, hvorledes R-1 og dens spejlformer optræder:

Fire i retvending:	R-1, R-1, R-7, R-8
Én i krebsvending:	K-6
Tre i omvendning:	U-1, U-1, U-10
Fire i krebsomvendning:	UK-1, UK-1, UK-7, UK-7
Permuterede rækker:	to af R-1 to af U-1 én af U-10

Desuden forekommer rækken også i reduceret form.

Nedenfor vil analysen af 3' variant blive vist, dels for at illustrere, hvorledes styrkegradsanalysemetoden anvendes, og dels for at vise, hvorledes Gunnar Berg behandler sine rækker — i dette tilfælde R-1 samt en række, hvis opbygning er identisk med Messiaens Modus VI 1' transposition.

Eks. 2 er et fotografi af Gunnar Bergs manuskript til 3' variant i assortiment I.

Styrkegradsanalysemetoden kan anvendes entydigt i denne variant, da de dynamiske betegnelser crescendo og diminuendo ikke forekommer i den.

3' variant er opbygget af R-1 samt en række, hvis opbygning er identisk med Messiaens Modus VI 1' transposition.

Styrkegradsanalysemetoden opdeler variantens toner i fem rækker ud fra de styrkegrader, der er angivet i den: f, mf, mp, p og pp.

Hver styrkegradsrække skrives op på to måder:

1. Tonerne i en række skrives op tættest muligt inden for en oktav.
2. Tonerne skrives op i den rækkefølge, de har i varianten.

I nedenstående rækker er tonerne skrevet op tættest mulig:

F-rækken:	f, as, b, h, c $1\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
MF-rækken:	f, d, c, h, b $1\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
MP-rækken:	c, d, e, f, fis, as, b, h, c <u>1 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$</u> <u>1 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$</u>
P-rækken:	f, as, b, h, c, d, f <u>$1\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$</u> , <u>$\frac{1}{2}$ 1 $1\frac{1}{2}$</u>
PP-rækken:	f, as, b, h, c, d, f <u>$1\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$</u> , <u>$\frac{1}{2}$ 1 $1\frac{1}{2}$</u>

F-rækken er R-1, hvilket imidlertid først fremgår, når tonerne i F-rækken skrives op i den rækkefølge, de har i varianten:

f, as, c, b, h
 $1\frac{1}{2}$ 2 1 $\frac{1}{2}$

Tonen h i R-1 er i de trykte noder angivet med styrkegraden f. I manuskriptet er h betegnet med styrkegraden ff. Hvis denne styrkegrad var rigtig, ville R-1 mangle tonen h, hvorefter der ikke ville findes nogen R-1 række.

Det er dog sandsynligt, at den rigtige styrkegrad er f, fordi det ene f, i manuskriptet falder sammen med nodehalsen i h.

At den beskrevne R-1 = F-række er rigtig, bekræftes af, at den optræder på samme måde i flg. varianter: 2', 4' og 7'.

MF-rækken er U-1, hvilket også først fremgår, når tonerne i MF-rækken skrives op i den rækkefølge, de har i varianten:

f, d, b, c, h
 $1\frac{1}{2}$ 2 1 $\frac{1}{2}$

P- og PP-rækken består som anført af identiske toner. Disse rækker er symme-

trisk opbyggede, hvilket er karakteristisk for mange rækker i assortiment I.

Begge rækker er i virkeligheden sammensat af R-1 og U-1. Dette fremgår først, når tonerne i begge rækker skrives op i den rækkefølge, de har i varianten, samtidig med at tonernes oktavplacering i det pågældende system bevares (eks. 3).

eks. 3.

PP-rækken:

P-rækken:

PP-rækken. I øverste system (♩) findes følgende toner, der skrives op tættest muligt: f,as,b,h,c.

Denne række er en permutation af R-1.

I nederste system (♩) findes flg. toner, som skrives op tættest mulig: f,d,c, h,b.

Denne række er en permutation af U-1.

P-rækken. Det er ikke umiddelbart indlysende, at P-rækken er fremkommet ved at kombinere R-1 og U-1. Den består af syv toner, som alle er noteret i ♩ -nøglen.

Spillemåden er i dette tilfælde med til at adskille R-1 og U-1 rækkernes toner fra hinanden. Når der sættes parentes om de to forslag, c og as, viser de resterende toner sig at være UK-7 = krebs af U-1.

P-rækken = UK-7: (c),h,(as),c,b,d,f

MF-rækken = U-1: f, d,b,c,h

De to forslagstoner c og as hører hjemme i R-1, der her findes i reduceret form. Med rimelighed kan man hævde, at c ligeså godt kan betragtes som en del af U-1, der også indeholder tonen c. Tonen as kan imidlertid kun høre hjemme i R-1.

Det er ikke usædvanligt at finde en række, som optræder i reduceret form. Det hører med til Gunnar Bergs kompositionsteknik, at han ofte udelader toner i de rækker, han benytter. Der vil senere blive præsenteret flere rækker som eksempler herpå.

Denne teknik er bl.a. årsag til, at det kan være så vanskeligt at analysere Gunnar Bergs værker.

MP-rækken er en bemærkelsesværdig række, idet dens opbygning er identisk med Messiaens Modus VI 1' transposition, når tonerne i MP-rækken som vist tidligere skrives op tættest muligt.

Ud fra analysen af I assort. 3' variant kan man konkludere følgende, som også er gældende for de øvrige varianter:

1. Én variant er altid opbygget af flere rækker.
2. Hver række er altid splittet op i mindre enheder.

Det er imidlertid ikke muligt for forfatteren at se, hvilket princip, der styrer sammenkædningen af en variants rækker til en helhed.

MP-rækken = Modus VI 1' transposition er ligesom R-1 afledt af Grundrækken. Nedenstående er en kortfattet redegørelse for, hvorledes de er afledt¹⁹).

R-1 er afledt af Grundrækkens MP-række samt en reduceret F-række – tonerne h og f i denne. Grundrækkens MP-række kan skrives op i to forskellige rækker, hvor rækkernes ambitus er den samme – en kvint, selv om tonerne placeres tættest mulig i dem.

MP-1	MP-2
d, g, as, a	g, as, a, d
$2\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} \frac{1}{2} 2\frac{1}{2}$

Herved adskiller MP-rækken sig fra de øvrige rækker i Grundrækken. Disse kan kun skrives op på én måde, når tonerne i dem placeres tættest mulig.

MP-1 og -2 har næsten samme opbygning som R-1 og U-1, når tonerne i disse skrives op tættest mulig.

R-1	U-1
f, as, b, h, c	b, h, c, d, f
$1\frac{1}{2} 1 \frac{1}{2} \frac{1}{2}$	$\frac{1}{2} \frac{1}{2} 1 1\frac{1}{2}$

MP-1 mangler kun tonen f i at have en opbygning, der er identisk med R-1 og MP-2 mangler kun tonen h i at have en opbygning, der er identisk med U-1. De

manglende toner hentes i Grundrækkens F-række og indsættes med parentes om i nedenstående rækker.

MP-1	MP-2
d, (f), g, as, a	g, as, a, (h), a
$1\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 $1\frac{1}{2}$

Dvs. at en reduceret og transponeret form af R-1 og U-1 er indbygget i Grundrækkens dobbeltydige MP-række.

Endvidere kan det nævnes, at der findes en anden række, som er fremkommet ved at kombinere Grundrækkens MP-række med samtlige toner fra Grundrækkens F-række.

MP-rækken = Modus VI 1' transposition er fremkommet ved en yderligere udbygning af ovenfor omtalte MP-1 og -2 rækker.

Når disse rækker samt de tilkomne toner f- og h skrives op tættest muligt, danner de en symmetrisk række som 3' variants PP-række = permuteret R-1 + U-1.

$$\begin{array}{c} d, f, g, as, a, h, d \\ \underline{1\frac{1}{2} \ 1 \ \frac{1}{2} \ \frac{1}{2} \ 1 \ 1\frac{1}{2}} \end{array}$$

Denne række forøges med to toner fra Grundrækkens FF-række, cis og es, som anføres i parentes. Rækken der således fremkommer har følgende udseende:

$$\begin{array}{c} (es), f, g, as, a, h, (cis), d, (es) \\ \underline{1 \ 1 \ \frac{1}{2} \ \frac{1}{2} \ 1 \ 1 \ \frac{1}{2} \ \frac{1}{2}} \end{array}$$

Denne række svarer i opbygning til Messiaens Modus VI 4' transposition.

Der findes ialt tre rækker i assortiment I, hvis opbygning er identisk med Modus VI. De optræder i følgende transpositioner: 1', 4' og 6'.

I det følgende omtales andre rækker, som er afledt af Grundrækken. De fleste af disse er imidlertid fundet ud fra andre metoder end styrkegradsanalysemetoden. Angående disse metoder henvises der til forfatterens speciale.

Som tidligere fremhævet findes der én række, B-rækken²⁰), som fremkommer, når Grundrækkens MP-række kombineres med samtlige toner fra F-rækken. B-rækken er karakteriseret ved at have en symmetrisk opbygning.

$$\begin{array}{c} as, (a), h, c, d, e, f, g, as \\ \underline{\frac{1}{2} \ 1 \ \frac{1}{2} \ 1 \ 1 \ \frac{1}{2} \ 1 \ \frac{1}{2}} \end{array}$$

B-rækken optræder ialt 7 gange i assortiment I. Nogle af disse findes i transponeret form.

Samtlige B-rækker er eksempler på Gunnar Bergs specielle kompositionsteknik, som er karakteriseret ved, at en rækkes toneindhold reduceres. Der er al-

tid udeladt én eller to toner i en B-række. I ovenstående B-række er den udeladte tone anført i parentes.

De reducerede toner er endvidere udeladt efter et bestemt system, idet de tilsammen danner en reduceret B-række. Den manglende tone er anført i parentes.

$$\text{as, a, h, c, d, e, f, (g), as}$$

$$\underline{\frac{1}{2} \ 1 \ \frac{1}{2} \ 1} \quad \underline{1 \ \frac{1}{2} \ 1 \ \frac{1}{2}}$$

Inden for tre af de 7 B-rækker er tonerne fordelt efter dodekafone principper.

I en utransponeret B-række er tonerne fordelt i to rækker, der næsten er hinandens omvendning. De to rækkehalvdele kan imidlertid ikke fremstå som hinanden omvendelig, bl.a. fordi der er udeladt en tone (a) i rækken. Den ene rækkehalvdel er i varianten placeret i øverste system (♩), den anden rækkehalvdel i variantens nederste system (♭) (eks. 4).

(eks. 4)

$\frac{1}{2}$ B-række i øverste system ♩ :

$\frac{1}{2}$ B-række i nederste system ♭ :

De tre første og tre sidste toner i hver rækkehalvdel er konstrueret som hinandens omvendning. Tonen g (5. tone) spejlvendes ikke i den nederste række; den forventede tone a er udeladt. For den 4. tones vedkommende ses det endvidere, at spejlvendingen er unøjagtig. I den øverste anførte rækkehalvdel er den fjerde tone en gentagelse af den anden tone, c, i den nederste anførte rækkehalvdel er den fjerde tone en gentagelse af den tredje tone, d.

I to B-rækker i samme variant (1') er tonernes rækkefølge i varianten ordnet således, at nogle toner i den ene B-række fremtræder som en krebsvending af nogle toner i den anden B-række (eks. 6).

1' B-række er utransponeret, 2' B-række er transponeret. Toner, der er anført i parentes, er udeladt. B-rækkernes toner nummereres på følgende måde (eks. 5).

(eks. 5)

1' B-række:

2' B-række:

I eks. 6 er B-rækkernes toner skrevet op i den rækkefølge, som de har i varianten.

(eks. 6)

1' B-række: $7\ 4\ 3\ 7\ 3\ 1\ 6\ 2\ (8)$

2' B-række: $4\ 3\ 7\ 2\ 6\ 1\ 3\ 1\ (5)\ 7$

Det fremgår af ovenstående, at de tre første toner i begge rækker er de samme, blot er rækkefølgen af dem forskellig. De resterende toner i 2' B-række er en krebsvending af de resterende toner i 1' B-række. Man må nødvendigvis se bort fra de toner, som er udeladt i de to rækker – tone nr. 5 i 1' B-række og tone nr. 8 i 2' B-række – tillige med tonen 1, som gentages i 2' B-række.

Tre styrkegradsrækker fra Grundrækken – FF, MF og MP – kombineres i én række, der betegnes som A-rækken. Den har følgende udseende:

cis, d, es, e, fis, g, as, a, b, c, cis

$\frac{1}{2}\ \frac{1}{2}\ \frac{1}{2}\ 1\ \frac{1}{2}\ \frac{1}{2}\ \frac{1}{2}\ 1\ \frac{1}{2}$

Denne række, der er opbygget af to identiske grupper, er bemærkelsesværdig ved at være identisk med Messiaens Modus VII 2' transposition.

A-rækken optræder ialt fire gange i assortiment I. Tre af disse forekommer i 2' transposition, den fjerde i 1' transposition.

Samtlige styrkegradsrækker fra Grundrækken findes i en variant (I assort. 2' var.) kombineret i én række (eks. 7).

Denne række er fundet ud fra styrkegradsanalysemetoden.

Tonerne i denne række er opdelt i to rækker. Den ene række er variantens FF-række, den anden er variantens PP-række. I eks. 7 er tonerne skrevet op i den rækkefølge, som de har i varianten.

(eks. 7)

FF-rækken: $2\ 1\frac{1}{2}\ 1\ \frac{1}{2}\ 2\frac{1}{2}\ \frac{1}{2}$

PP-rækken:

Grundrækkens: P-og MP- MF- P- FF-rækker.

Den kombinerede FF– og PP–række er konstrueret således, at den indledes med toner fra Grundrækkens svagest lydende styrkegradsrækker, P og MP. Derefter følges toner fra de tre andre styrkegradsrækker i følgende orden: MF– F– og FF.

FF– og PP–rækkerne i den kombinerede række er endvidere konstrueret således, at de næsten er hinandens omvendning. Når denne identitet ikke er fuldstændig, skyldes det, at Grundrækkens F– P– og MP–rækker er uregelmæssige i deres toneindhold (eks. 7).

F–rækken består kun af fire toner (h,c,e og f) i den kombinerede FF– og PP–række. Tonen d, som også indgår i F–rækken, er udeladt. Denne tone er i den kombinerede FF– og PP–række placeret i Grundrækkens MP–række, der således forøges med et ekstra d, – MP–rækken består af tonerne d, g, as og a.

Grundrækkens P–række består i den kombinerede FF– og PP–række kun af to toner, as og h. Tonen f er udeladt.

Den reducerede tone (f) i Grundrækkens P–række og den tilkomne tone (d) i Grundrækkens MP–række er årsag til, at den kombinerede FF– og PP–række kun delvis er hinandens omvendning, – fra FF–rækkens fjerde og PP–rækkens tredje tone (eks. 7). Når tonen f indsættes som den anden tone i FF–rækken, og det ene d i FF–rækken flyttes ned i PP–rækken som den tredje tone, fremstår de to rækker som hinandens omvendning (eks. 8). Grunden til, at tonen d i Grundrækkens F–række er blevet placeret i Grundrækkens MP–række, er måske ønsket om, at størstedelen af den kombinerede FF– og PP–række skal fremstå som hinandens omvendning. Var d forblevet i Grundrækkens F–række, ville dette ikke være muligt.

(eks. 8)

FF–rækken:

PP–rækken:

Med fundet af Messiaens modi i Gaffky's assortiment I dukker uvilkårligt spørgsmålet op, hvordan relationen er mellem Grundrækken og Messiaens modi, da forskellige modi kan dannes ud fra Grundrækkens styrkegradsrækker. Det er umuligt at sige, om de forskellige modi har en overordnet funktion i forhold til Grundrækkens styrkegradsrækker, hvor disse i så fald er dannet ud fra Messiaens modi efter et endnu ukendt princip, eller om styrkegradsrækkerne er konstrueret

så specielt, at de under visse betingelser vil danne én af Messiaens modi.

Der er imidlertid en klar relation mellem modi-rækker og Grundrækkens styrkegradsrækker, idet begge slags rækker er opbygget efter et symmetriprincip.

Den modale og serielle teknik har Gunnar Berg kombineret i Gaffky's assortiment I.

Assortiment I kan betegnes som et serielt værk, da det er opbygget af rækker. De fleste af disse kan endvidere påvises at være afledt af en fælles 12-tonerække, Grundrækken.

Nogle af de afledte rækker (R-1 og tre B-rækker) behandles efter serielle principper. Inden for modi-rækkerne er det ikke muligt at påvise en seriel behandling af tonerne.

Flere steder i litteraturen er det omtalt, at Gunnar Berg anvender en speciel kompositionsteknik i de serielle værker, idet de rækker, der ligger til grund for en komposition, reduceres.

Analysen af assortiment I viser, at dette i høj grad gør sig gældende her. Grundrækken reduceres til flere forskellige rækker: R-1, B og modi-rækker. Inden for disse rækker foretages der en yderligere reduktion i tonematerialet:

1. B-rækken optræder altid i reduceret form.
2. Ud fra A-rækken afspaltes en ny række, a¹.²¹⁾
3. Nogle af R-1-rækkerne findes i reduceret form.²²⁾

Noter

1. Elsebeth Elmedal Johansen: Bidrag til en analyse af Gaffky's I (herefter EEJ), speciale ved Musikvidenskabeligt Institut, Københavns Universitet, 1975, ligger til grund for nærværende artikel.
2. Bo Wallner: Vår tids musik i Norden, Stockholm 1968, s. 282.
3. Pladeindspilning: Gaffky's assortment I–X, MOAK 15–16 (2 plader), pianist: Beatrice Berg.
4. Poul Nielsen i Die Musik in Geschichte und Gegenwart, 140/141. Lieferung/Supplement: bac–bia, spalte 680.
5. Ib Planck Larsen: Programnoter til Gunnar Berg–koncert, søndag den 20. april 1968, Vejle Teater.
6. Mogens Andersen: Dansk Musiktidsskrift 1961 nr. 6, s. 221.
7. Poul Nielsen: Op. cit. spalte 679.
8. Bengt Hambræus: Fransk Musik, under redaktion av Julius Rabe, Uppsala 1957, s. 231.
9. Bo Wallner: Op. cit. s. 284.
10. Bengt Hambræus: Op. cit. s. 212.
11. Oliver Messiaen: Technique de mon language musical, Paris 1944.
12. Review of Medical Microbiology, af Ernest Jawetz m.fl., Lange Medical Publications, Los Altos, California 1966, s. 168.
13. Dr. Gaffky: Arch. Klin. Chir., 28, 1883, s. 500–501.
14. Gunnar Berg: Brev til forfatteren 9/12 1971.
15. Mundtlig meddelelse til forfatteren fra Gunnar Berg.
16. EEJ, s. 79.
17. Jens Rossel: Brev til forfatteren den 7/2 1973.
18. Angående P– og PP–rækkerne se EEJ, s. 8, 10, 11.
19. EEJ, s. 83–88.
20. Ibid., s. 36.
21. Ibid., s. 37.
22. Ibid., s. 15, 31, 32, 33.

SUMMARY

Gaffky's Assortments I–X is the name of Gunnar Berg's great piano work. Each Assortment is divided into 10 variants.

It is demonstrated that Gaffky's Assortment I is a serial work. It is in all probability built up on the basis of only one series, the Basic Series, which is a 12-tone row.

The Basic Series is constructed in such a special way that by following various principles other rows can be derived from it. These rows always consist of fewer than twelve tones.

Some of the derived rows are characterized by having a construction which is identical with some of Messiaen's modi. Other rows are characterized by being treated according to serial principles inasmuch as the sequence of the tones and their dynamic level are fixed.

Most of the rows in Assortment I (both the dynamic-level rows and the derived rows formed from the Basic Series) are constructed according to a symmetrical principle.

Gunnar Berg uses a special compositional principles in Assortment I, inasmuch as he often omits tones from the rows he uses. The Basic Series is an example of this. It provides the point of departure for the following rows: B, R-1 and modi-rows. Within some of these the same technique is used since they also appear in reduced form.

The most essential method of analysis which is used has been developed in connection with the analysis of Assortment I and is called the dynamic level method of analysis.

Gunnar Berg has borrowed the title of his piano work from bacteriology. The bacterium *Gaffkyia tetragena* is presumably named after the German bacteriologist G.T.A. Gaffky.

The idea of using it for the title of his piano work Gunnar Berg owes to the Swiss doctor Pierre Gabus.

Gunnar Berg's acquaintance with Messiaen's modi is due to the fact that from 1948–57 he was mainly resident in Paris where he attended Messiaen's lectures. It was in Paris that Gunnar Berg became familiar with serial music. Later – in the summer of 1952 – he took part in one of the holiday courses for new music in Darmstadt.

Translated by John Bergsagel.